

Länsstyrelsen
Västerbottens län
Kulturmiljö

L2213

Beslut
Datum
2012-12-20

Beteckning
432-8820-2012

1(6)

Delgivningskvitto

	SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD RIKSANTIKVARIÄMBETET
Ink	2012-12-27
Dnr:

Byggnadsminnesförklaring av bostadshus med fotoateljé på fastigheten Bur-träsks-gammelbyn 102:5, Skellefteå kommun, Västerbottens län

(3 bilagor)

BESLUT

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap. 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen, bostadshuset med fotoateljé på ovan nämnda fastighet, för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 3 kap. 2 §, samma lag, att följande skydds- och underhållsbestämmelser skall gälla för byggnaden och kringliggande område. Skyddsområdets utsträckning framgår av bilaga 1.

SKYDDSBESTÄMMELSER

- Byggnaden får inte rivas eller flyttas.
- Byggnaden får inte förändras utvändigt.
- Fotoateljén får inte förändras invändigt. Härmed avses alla byggnadsdetaljer och all fast inredning.
- Större invändiga ändringar av byggnaden i övrigt får endast utföras efter samråd med Länsstyrelsen.
- För fotoateljén ska vård- och underhållsåtgärder samt material och metoder vara godkända av Länsstyrelsen innan åtgärder vidtas.
- Skyddsområdet skall hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas. Området får inte ytterligare byggas.

Med stöd av 3 kap. 14 § lagen (1988:950) om kulturminnen kan Länsstyrelsen ge tillstånd till ändring av byggnadsminnet om det finns särskilda skäl.

MOTIVERING

- Fotoateljén på andra våningen i det aktuella bostadshuset hör till landets ytterst få bevarade fotografiska dagsljusateljéer och är den enda kvarvarande i länet.
- Ateljén är ett mycket sällsynt exempel på en arbetslokal för en under första delen av 1900-talet kvinnligt dominerad yrkesgrupp.

2012-12-27 beslöt Sk
Mopik lin If: BM-reg Åa

- Ateljén utgör med sin stora rumsvolym och sitt stora fönsterparti mot nordväst, en mycket särpräglad och tydligt utformad arbetslokal från början av 1900-talet.
- Byggnaden har i sin kombination av bostadshus och dagsljusateljé samt genom Hulda Jonssons väl dokumenterade verksamhet ett stort personhistoriskt- och byggnadshistoriskt värde.

Avgränsningen av skyddsområdet kring bostadshuset med fotoateljén motiveras av att byggnaden och särskilt fasaden med ateljéfönstret bör förbli synligt från angränsade kvarter. Tomten bör därför inte ytterligare bebyggas.

PLANMÄSSIGA FÖRHÅLLANDEN

Gällande planer för fastigheten är från 1955 respektive 1956 och anger bostads- och handelsändamål, fristående hus i två våningar. I kulturmiljöprogram för Skellefteå kommun från 2006 är det aktuella bostadshuset upptaget som kulturhistoriskt värdefullt (5. Burträsk/objekt 24).

HISTORIK

Samhället Burträsk, eller Gammelbyn som det tidigare hette, ligger på västra stranden av sjön Burträsket. Byn är en medeltida jordbruksby som med tiden utvecklades till ett centrum för den omkringliggande bygden. Fram till 1900-talets början uppvisade bebyggelsen en agrar karaktär. Centrum utgjordes av området kring kyrkan med prästgård och kyrkstad. Här slog sig under senare delen av 1800-talet handelsmän och hantverkare ner och området har fram i sen tid behållit sin offentliga prägel med bl. a. kommunalhus och tingshus.

Fotografen Hulda Serafia Jonsson föddes 1869 i Lillåbacka utanför Burträsk. Hennes föräldrar var bonden Jonas Fredrik Larsson och Maria Kristina Eriksson. Redan som femåring blev Hulda faderslös och den då 40-åriga modern fick på egen hand uppfostra de tolv barnen. Hulda Jonssons liv kom att bli innehållsrikt och framgångsrikt och hennes leverne har fånglat människor i bygden. Hon började sin fotografiska bana vid sekelskiftet 1900 och öppnade ateljé i egen lokal i Burträsk 1901. 1906 flyttade hon från sitt barndomshem i Lillåbacka och in till Burträsk. Detta, tillsammans med andra uppgifter, tyder på att det aktuella bostadshuset och ateljén byggdes 1905 – 06, lagfart beviljades dock först den 6 oktober 1908. Här bodde hon tillsammans med sina syskon Fredrik Wilhelm och Eliana. Några år senare genomförde hon studieresor i Nordamerika och Ryssland. 1912 lämnade hon Sverige och reste till brodern Edward och dennes barn i Massachusetts. Hon återvände till Burträsk i september 1918. Under hennes resor sköttes ateljén av brodern Fredrik som hon hade lärt upp i fotografyrket. Hulda Jonsson var en pionjär inom Burträsk socken, hon var inte bara den första stationära fotografen utan även den första kvinnan som startade eget företag i trakten.

Bostadshuset som inrymmer ateljén har en något oklar bakgrund. Det finns uppgifter om att det ursprungligen varit en skogsinspektorsbostad, uppförd i Kvarnbyn, ca 2 mil söder om Burträsk. Det är belagt att Robertsfors bruk i slutet av 1800-talet hade en fastighet där för distriktets inspektor. Huset ska sedan ha flyttats till Burträsk och byggts om för att inrymma ateljén. Genom sin utformning uppvisar byggnaden likheter med en del bolagshus som exempelvis de så kallade bläckhornen i Kiruna. Byggnadstekniska- och arkitektoniska detaljer tyder på att ateljén har tillkommit i efterhand.

Strax innan Hulda Jonsson sålde den fotografiska rörelsen år 1944, lejde hon en häst och körde alla glasplåtar till ”Sundbron”, en km utanför Burträsk, och stälpte dem i vattnet.

Den 13 november 1946 registreras en ny privatperson som ägare till Hulda Jonssons fastighet. Efter detta användes bottenvåningen i huset som vårdshus. Hulda Jonsson bodde kvar på övervåningen ända in på 1950-talet. 1954 – 1970 är Filadelfiaförsamlingen i Burträsk registrerad som ägare till fastigheten och därefter ett antal privatpersoner.

Hulda hade avstått familjeliv för att lyckas i sitt yrke och förblev ogift fram till 9 maj 1954 då hon vid 85 års ålder gifte sig med den tio år yngre Fredrik Fredriksson. Hon avled den 1 oktober 1954, knappt fem månader efter vigseln.

Hulda Jonssons liv är dokumenterat genom Gustav Blomberg och Johan Sandström: Hulda Jonsson 1901 – 1921 Digitala bröllopsbilder, C-uppsats i museologi vid Umeå universitet 2008 samt genom ett antal tidningsartiklar.

BESKRIVNING

Fastigheten Burträsk-gammelbyn 102:5 är centralt belägen i samhället Burträsk ca 40 km söder om Skellefteå. Gatuadress är Köpmangatan 22.

Fastigheten omfattar 907 kvm. På tomten finns, förutom det aktuella bostadshuset, även en mindre förrådsbyggnad. Markytan består av gräs med buskar och planteringar. Bebyggelsen på omgivande fastigheter är av liknande karaktär och ålder.

Bostadshuset

Ursprungliga ritningar/ombyggnadsritningar och övriga handlingar till huset saknas. Likaså är alla inventarier som har tillhört huset skingrade. Ett flygfotografi från 1936 visar fasaden mot nordväst med ateljéfönstret.

Det kombinerade bostadshuset och ateljén utgörs av en timrad rektangulär byggnad ca 15 x 14 m i två våningar och vind. Fasaden mot Hantverksgatan har ett utskjutande mittparti. Byggnaden vilar på en stensockel. Fasaderna är klädda med liggande fasspontpanel målade i en beigerosa kulör, det nedersta fasadpartiet under bottenvåningens fönster har stående panel. Fasad-

panelen indelas av två midjeband. Fönsterbågar och dörrar är grönmålade, knutbrädor, foder och andra snickeridetaljer är vitmålade. Fönstren är av T-posttyp, i övervåningen har somliga fönster rundbågig avslutning upptill med dekorativt utformade fyllningar. Den nordvästra fasadens övervåning och vindsvåning domineras av ett stort ateljéfönster. Vid huvudentrén finns en brokvist med överliggande balkong. Taket är valmat med konkava takfall. Risalitens valmade tak avslutas uppåt av en rund kula med fäste för flaggstång. Hela taket är klätt med falsad röd plåt. Skorstenarnas krön är karnisformade.

Alla rumsfönster byttes ut 1981 till moderna T-postfönster liknande de ursprungliga. De har dock delvis andra proportioner och är i förhållande till de ursprungliga, något indragna från ytterväggen. Panelen på de nordöstra och sydöstra fasaderna är utbytt under 1980-talet, på övriga fasader är originalpanelen bevarad. Taket till farstukvisten är höjt, räcket och stolparna är rekonstruktioner. Utsmyckningar samt dörr- och fönsterfoder är delvis original, skadade delar har bytts ut vid renoveringen på 1980-talet. Taket lades om år 1997 med ny falsad plåt och nya fotrännor och stuprör monterades. En veranda under ateljéfönstret på nordvästra fasaden är riven och här finns numera en farstukvist och källarnedgång.

Interiört är bostadsutrymmena renoverade och moderniserade under 1980- och 1990-talet. Planlösningen är intakt fränsett mindre förändringar i köket, som tidigare hade en separat jungfrukammare, samt i farstun. Renoveringarna har inneburit att ytskikt, innertak, listverk och golv har förnyats medan ursprungliga spegeldörrar huvudsakligen är bevarade. I huset finns fem eldstäder: en öppen spis i farstun, en rund vit kakelugn i biblioteket, en fyrkantig vit kakelugn i matrummet samt en rund vit och en fyrkantig vit kakelugn på övervåningen. I vardagsrummet har funnits två kakelugnar som numera är borttagna.

Sammanfattningsvis är byggnadens exteriör och invändiga bostadsutrymmen förändrade, men förändringarna och moderniseringarna är i huvudsak väl anpassade till husets karaktär och ålder.

Ateljén

Byggnadens största kulturhistoriska värde representeras av dagsljusateljén som ligger i det nordvästra hörnet i husets övervåning. Den mäter 11,4 x 5,4 m och avgränsas uppåt av ett högt vinklat tak. Det stora ateljéfönstret, bestående av 66 dubbla rutor, upptar en stor del av långväggen mot nordväst. I fönsterpartiet finns en dörr som tidigare ledde ut till balkongen ovanpå verandan. På den nordöstra gavelväggen finns ett fönster lika husets övriga. Fönstren är målade med linoljefärg. Utvändig kulör är grön (5C-GN 83 enligt RAÄ:s provsamling) och invändigt ljusgrå (7A-36). Spegeldörrar och foder är något mörkare grå (6A-36). Innertaket är, parallellt med fönsterväggen, vinklat uppåt till en största höjd på 5,25 m och sluttar sedan rakt nedåt mot ateljéns bakre långsida. Det består av pärlspontpanel målad i vit

limfärg. Innerväggarna är pappspända och målade med vit limfärg. Golvet utgörs av ca 25 cm breda obehandlade furuplankor. På ateljéns kortvägg mot sydväst och på långväggen mot sydost finns murstockar där en kamin respektive kakelugn varit placerade. Innertaket i ateljén är renoverat år 1998. Fönster, väggar och golv renoverades år 2001. Sent tillkommen inredning, mellanväggar och ett sänkt innertak togs då bort, liksom övertäckningen av den översta fönsterraden i det stora fönstret. I fönsterpartiet har samtliga fönster renoverats, flera av bågarna har bytts ut mot lika de ursprungliga, 6-7 fönster har kvar originalbågar och fönsterglas. Övriga fönster är försedda med "öststatsglas" (maskindraget glas med något ojämn yta) i ytterbågarna samt så kallade energiglas i innerbågarna. Trettio innerbågar nytillverkades till samtliga fönster för värmeisoleringens skull. I ateljéns nordöstra del har tidigare ett mindre mörkrum varit inrett.

Förrådet

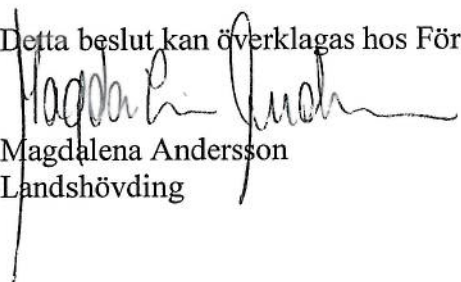
Sydväst om bostadshuset, intill tomtragransen mot gatan, finns en mindre förrådsbyggnad ca 2,5 x 4 m, uppförd 2007 och målad i samma kulör som bostadshuset.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Fastighetsägarna väckte 2012-11-19 fråga om byggnadsminnesförklaring, enligt 3 kap. 4 § lagen (1988:950) om kulturminnen, av den aktuella byggnaden och fotoateljén.

Skellefteå kommun har i yttrande 2012-12-10 tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen. Västerbottens museum har i yttrande 2012-12-19 tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen. Skellefteå museum har i yttrande 2012-12-05 tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen. Fastighetsägarna har inte inom föreskriven tid åberopat rätt till ersättning av staten enligt 3 kap. 10 § lagen (1988:950) om kulturminnen.

Detta beslut kan överklagas hos Förvaltningsrätten, se bilaga.

Magdalena Andersson
Landshövding

Bo Sundin
Länsantikvarie

Bilagor:

1. Situationsplan med skyddsområde
2. Fotografier
3. Hur man överklagar

Kopior till:

Riksantikvarieämbetet

Västerbottens museum

Lantmäterimyndigheten, Skellefteå kommun, 931 85 Skellefteå (efter laga kraft)

Byggnadsnämnden i Skellefteå kommun

Skellefteå museum

Länsstyrelsen, kulturmiljö

Byggnadsminnesförklaring av bostadshus med fotoateljé, fastigheten Burträsk-Gammelbyn 102:5, Skellefteå kommun

Gräns för skyddsområde

Byggnad som skyddas enligt Kulturminneslagen

Bilaga 2

Burträsksgammelbyn 102:5

Nordvästra fasaden med ateljéfönstret

Ateljén mot norr

Bilaga 2

Burträsk-gammelbyn 102:5

Ateljén mot nordnordost

Fasad mot nordväst